

Characteristics of Chinese Idiomatic Expressions

*Supachai Jeangjai*¹

Abstract

Learning Chinese idiomatic Expressions is difficult for Thai learners. Explanation of idiomatic Expressions in textbooks is holistic; it doesn't include the important characteristics of them. In linguistics, idiomatic Expressions are often considered free words. However there are special characteristics which separate them from common words and fixed phrases or sentences, the appearance of which cannot be changed freely. Idiomatic Expressions often have a fairly confined form; a melodious sound and an attractive way of use; a grammar that is different from common language. The meaning of an idiomatic Expression is usually not that what is indicated in the group of words that appear in it, but it has a hidden meaning. Sometimes one must know its origin before one can understand its meaning. Apart from this, idiomatic Expressions make use of a language style that leaves the listener thinking or figuring out a comparison to fit an appropriate situation. They make stories easier to understand. Understanding the importance characteristics of Chinese idiomatic Expressions will make learners use them to communicate effectively.

Keywords: characteristics of Chinese idiomatic expressions, definition, origin, phonetics, semantics, grammar, rhetoric

---

¹ Lecturer, Ph.D., Faculty of International Studies, Prince of Songkla University, Phuket Campus
supachaii@hotmail.com

ลักษณะสำคัญของสำนวนจีน

ศุภชัย แจ่มใจ²

บทคัดย่อ

การเรียนรู้สำนวนจีนเป็นเรื่องยากสำหรับผู้เรียนชาวไทย การอธิบายสำนวนในตำราเรียนมีแค่ด้านความหมายโดยรวม ไม่ได้ครอบคลุมลักษณะสำคัญของสำนวนจีนด้านต่างๆ ในทางภาษาศาสตร์แม้จะถือว่าสำนวนเป็นหน่วยคำอิสระ แต่ก็มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากหน่วยคำทั่วไป สำนวนเป็นวลีหรือประโยคที่ตายตัว ไม่อาจเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในได้ตามอำเภอใจ สำนวนมักมีโครงสร้างที่กระชับ เป็นระเบียบ มีเสียงสัมผัสไพเราะรื่นหู มีไวยากรณ์ที่แตกต่างจากภาษาทั่วไป ความหมายของสำนวนส่วนใหญ่ไม่ได้ตรงตามหน่วยคำที่ปรากฏ แต่มีความหมายแฝง บางครั้งต้องทราบที่มาจึงจะเข้าใจความหมายที่แท้จริง นอกจากนี้สำนวนยังใช้กลวิธีทางภาษาโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังคล้อยตามหรืออนุমানสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบกับให้เข้ากับเหตุการณ์ ทำให้เข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น การเข้าใจลักษณะสำคัญของสำนวนจีนดังกล่าว จะทำให้ผู้เรียนใช้สำนวนในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ลักษณะสำคัญของสำนวนจีน นิยาม ที่มา การใช้เสียง ความหมาย ไวยากรณ์ กลวิธีการใช้ภาษา

---

² อาจารย์ ดร., ประจำคณะวิเทศศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต
supachaii@hotmail.com

บทนำ

ภาษาไทยและภาษาจีนมีลักษณะสำคัญด้านภาษาที่คล้ายกันอยู่มาก อีกทั้งประเทศไทยและจีนยังมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน จึงเอื้อต่อผู้เรียนชาวไทยที่จะเรียนรู้และเข้าใจภาษาจีนได้ง่ายขึ้น แต่การเรียนสำนวนจีนไม่ใช่เรื่องง่าย แม้เนื้อหาในตำราเรียนจะปรากฏสำนวนจีนอยู่บ้าง แต่การอธิบายเป็นแค่ความหมายโดยรวม ไม่ได้ให้ความรู้ที่มีเนื้อหาครอบคลุมลักษณะสำคัญด้านต่างๆ ของสำนวนจีน แม้ว่าในทางภาษาศาสตร์จะถือว่าสำนวนเป็นหน่วยคำอิสระ แต่สำนวนมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากหน่วยคำทั่วไป ทั้งด้านนิยาม ที่มา การใช้เสียง ความหมาย ไวยากรณ์ และกลวิธีการใช้ภาษา บัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้สำนวนจีนของผู้เรียนชาวไทยทั้งสิ้น ดังนั้นการเข้าใจถึงลักษณะสำคัญของสำนวนจีนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและใช้สำนวนจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความแตกต่างระหว่างนิยามของสำนวนไทยและจีน

1. นิยามสำนวนไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของสำนวน พังเพย และภาษิตไว้ดังนี้
สำนวน หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความ ที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัว หรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง

พังเพย หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว โดยกล่าวเป็นกลางๆ เพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง เช่น กระจ่างตื่นตูม

ภาษิต หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติ เช่น กงเวียนกำเกวียน

นอกจากนี้ วงการวิชาการไทยยังมีความเห็นเกี่ยวกับนิยามสำนวนไทยที่หลากหลาย เช่น

หนังสือสำนวนไทยของกระทรวงศึกษาธิการ (2543, ก) ให้ความเห็นไว้ว่า "ความหมายของ สำนวน-คำพังเพย-สุภาษิต บางทีก็ยากที่จะแยกออกจากกันให้ชัดเจน"

กาญจนา นาคสกุล (1988) กล่าวถึงความหมายของสำนวนในหนังสือภาษาไทยวันละคำ โดยแบ่งสำนวนออกเป็น คำพังเพย และสุภาษิต และยังอธิบายว่าสำนวนอาจเป็นคำเดี่ยว เช่น เสือ เป็นต้น

บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร (2546, 8) กล่าวในพจนานุกรม สำนวน สุภาษิต และคำพังเพยไทยไว้ว่า สำนวน คือ คำพูดที่ตามปกติมีความหมายเป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้ว แต่นำมาใช้พูดเพื่อให้ความหมายเฉพาะ ถึงการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยถือว่าคำเดี่ยว เช่น ปอด ฝอย เลี้ยว เก็บ หมู เป็นสำนวน นอกจากนี้ยังจัดให้คำพังเพย และสุภาษิต เป็นสำนวนด้วยเช่นกัน

2. นิยามสำนวนจีน

ภาษาจีนเรียกสำนวนว่า 熟语 (สุ่อวี่) ในพจนานุกรมภาษาจีนปัจจุบัน (现代汉语词典, 2005) พบสำนวนที่ปรากฏมากที่สุดคือ 成语 (เฉิงอวี่) รองลงมาเป็น 惯用语 (กัวนย่งอวี่) 谚语 (เยี่ยนอวี่) และ 俗语 (สุ่อวี่) ตามลำดับ ส่วนสำนวนประเภทอื่นพบน้อยมาก ในพจนานุกรมดังกล่าวให้ความหมายคำเหล่านี้ไว้ดังนี้

熟语 หมายถึง กลุ่มคำตายตัวที่ต้องใช้ร่วมกัน ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบภายในได้ตามอำเภอใจ และมักไม่อาจวิเคราะห์โครงสร้างได้ตามหลักประกอบคำทั่วไป

惯用语 หมายถึง ส่วนวนชนิดหนึ่ง เป็นกลุ่มคำตายตัวที่เน้นใช้ภาษาพูดมาแสดงความคิดโดยรวม ส่วนใหญ่เป็นความหมายในเชิงเปรียบเทียบ เช่น 扯后腿 (ลากขาหลัง : ใช้ความสนิทสนมพยายามดัดการกระทำของคนอื่นไว้)

成语 หมายถึง วลีหรือประโยคสั้นตายตัวที่ใช้มาช้านาน กระชับได้ใจความ ส่วนใหญ่มีสี่ตัวอักษร โดยทั่วไปจะมีที่มา บางส่วนวนเข้าใจความหมายได้จากอักษรที่ปรากฏ เช่น 小题大做 (เรื่องเล็กทำเป็นเรื่องใหญ่) บางส่วนวนต้องทราบที่มา หรือพจนานุกรมอ้างอิงจึงจะเข้าใจความหมายได้ เช่น 杯弓蛇影 (เงาของธนูในถ้วย : เกิดอุปทานกลัวไปเอง มาจากเรื่องเล่าว่าชายคนหนึ่งเชิญแขกมากินข้าวที่บ้าน เงามของธนูที่แขวนอยู่บนกำแพงสะท้อนในถ้วยเหล้ามองดูคล้ายงู จึงทำให้แขกผู้นี้ตกใจกลัว)

俗语 หมายถึง วลีหรือประโยคตายตัวที่เรียบง่ายและแพร่หลาย มีความสั้นกระชับและเห็นภาพพจน์ ส่วนใหญ่เป็นส่วนวนที่เกิดขึ้นจากชนชั้นแรงงาน สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์และความปรารถนาในชีวิต เช่น 天下无难事，只怕有心人 (ได้ห้สำเร็จเรื่องยาก สำหรับผู้มีใจมุ่งมั่น)

谚语 หมายถึง วลีหรือประโยคตายตัวที่แพร่หลายในกลุ่มชน ใช้คำพูดที่เรียบง่ายสะท้อนเหตุผลอันลึกซึ้ง เช่น 三个臭皮匠，赛过诸葛亮 (ช่างปะรองเท้าสามคน สู้กับขงเบ้งได้ : หลายหัวดีกว่าหัวเดียว)

ซูซีเลียง (崔希亮 , 2005, 14) ให้ความเห็นว่า การแบ่งประเภทสำนวนจีนโดยอาศัยเนื้อหา นั้นยากที่จะทำได้ครอบคลุมทั้งหมด จึงควรใช้รูปแบบโครงสร้างเป็นเกณฑ์หลัก โดยพิจารณาเนื้อหาความหมายประกอบดังนี้

成语 ส่วนใหญ่มี 4 ตัวอักษร จากสถิติในพจนานุกรม 成语 แยกตามประเภทการใช้ (分类实用成语词典, 1987) คิดเป็นร้อยละ 98 ของทั้งหมด เช่น 力不从心 (ใจสู้แต่แรงไม่เป็นใจ)

惯用语 ส่วนใหญ่มี 3 ตัวอักษร จากสถิติในคำอธิบายตัวอย่าง 惯用语 (惯用语释 , 1985) คิดเป็นร้อยละ 67.5 ของทั้งหมด เช่น 和稀泥 (ไกลเกลี้ยมั่ว) และส่วนน้อยมี 6 ตัวอักษร แต่ยังคงแบ่งตามรูปแบบ 3 ตัวอักษร เช่น 陈芝麻-烂谷子 (งาเก่า-ข้าวเน่า : คำพูดหรือเรื่องราวที่ล้าสมัยดูไร้ค่า)

俗语 โครงสร้างซับซ้อน ส่วนใหญ่มีหน่วยคำ 5 ถึง 7 ตัวอักษรประกอบขึ้นเป็นประโยค เช่น 恶人先告状 (คนเลวขี้นฟ้องศาลก่อน : ตนเองทำชั่ว กลับแย่งใส่ร้ายคนอื่นก่อน) และมีส่วนน้อยที่เป็นสำนวน 7 ตัวอักษรขึ้นไป เช่น 防民之口甚于防川 (ห้ามปากคนยิ่งกว่าห้ามแม่น้ำ : ห้ามคนไม่ให้พูดจะเป็นภัย)

谚语 มีโครงสร้างคล้าย 俗语 แต่แบ่งเป็นสองส่วน เช่น 不听老人言，吃亏在眼前 (ไม่ฟังคำผู้ใหญ่ จะเสียหายทันตาเห็น)

จากนิยามสำนวนไทยและจีนจะพบว่า แม้สำนวนในความหมายโดยรวมของทั้งสองภาษาจะใกล้เคียงกัน แต่ก็มีส่วนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ

1) การแบ่งประเภทของสำนวนไทยจีนใช้เกณฑ์ที่ต่างกัน สำนวนไทยแบ่งตามเนื้อหาความหมาย ส่วนสำนวนจีนแบ่งตามรูปแบบโครงสร้างเป็นหลัก โดยพิจารณาเนื้อหาความหมายประกอบ

2) สำนวนไทยเป็นคำเดียวได้ แต่สำนวนจีนต้องเป็นกลุ่มคำเท่านั้น โดยพบสำนวนจีนประกอบด้วยหน่วยคำตั้งแต่สองคำขึ้นไป เช่น 冷门 (ประตูเย็น : สิ่งที่ไม่ค่อยมีคนสนใจกัน) 碰壁 (ปะทะกำแพง : เจอ อุปสรรค)

ที่มาของสำนวนจีน

สำนวนมีที่มาหลากหลาย การสืบค้นที่มาของสำนวนช่วยให้เข้าใจความหมาย และใช้สำนวนได้อย่างถูกต้อง หวังเต๋อซุน (王德春, 2006, 95) ได้แบ่งที่มาของสำนวนออกเป็นสามแหล่งใหญ่ๆ ดังนี้

1. **สำนวนที่มาจากภาษาพูด** การแยกแยะว่าสำนวนใดมาจากภาษาพูดหรือภาษาเขียนบางครั้งเป็นเรื่องยาก เนื่องจากบางสำนวนแม้ว่าจะปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในวรรณกรรมต่างๆ ของจีน แต่ก็มีลักษณะเป็นภาษาพูดอย่างชัดเจน เช่น 门当户对 (วงศ์ตระกูลฐานะเท่าเทียมกัน) 一刀两断 (มีดเดียวสองท่อน : ตัดขาดความสัมพันธ์) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ภาษาพูดเกิดขึ้นก่อนภาษาเขียน ดังนั้นตั้งแต่ก่อนการประดิษฐ์ตัวอักษรจีนขึ้นจึงน่าจะมีการใช้สำนวนในภาษาพูดอยู่ก่อนแล้ว ภายหลังจึงปรากฏการใช้สำนวนที่เป็นภาษาพูดนี้ในงานเขียนต่างๆ และบางสำนวนอาจแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน เช่น 如鱼得水 (ตั้งปลาได้น้ำ) เป็นสำนวนที่มีลักษณะเป็นภาษาพูด พบใช้ในบทประพันธ์สามก๊ก (三国演义) ของหลัวกั๋วจง (罗贯中) : 刘备遇孔明—如鱼得水 (เล่าปี่เจอขงเบ้ง ตั้งปลาได้น้ำ)

2. **สำนวนที่มาจากภาษาเขียน** งานประพันธ์ต่างๆ ในอดีตก่อให้เกิดสำนวนจีนจำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่

สำนวนที่มาจากนิทานสุภาษิต (寓言) เช่น 狐假虎威 (จิ้งจอกแอบอิงบารมีเสือ : อาศัยบารมีผู้อื่นเที่ยวรังแกคน) จากจ้านกั๋วเซ้อ (战国策) 螳螂捕蝉, 黄雀在后 (ตักแตนจับจิ้งจก นกกระจอกเหลืออยู่ข้างหลัง : เห็นแต่สิ่งที่จะได้อยู่ตรงหน้า หารู้ไม่ว่าภัยกำลังมา) จากซัวหว่าน (说苑)

สำนวนที่มาจากเทพนิยาย (神话) เช่น 开天辟地 (บุกเบิกฟ้าดิน : เป็นประวัติการณ์) จากซันอู่สี่จี (三五历纪) 人心不足蛇吞象 (ใจคนไม่พอจุกลิ้นช้าง : โลกมากไม่รู้จักพอ) จากซันไห่จิง (山海经)

สำนวนที่มาจากเรื่องเล่า (传说) เช่น 黄粱梦 (ฝันตอนหุงข้าว : ฝันสลาย) จากเจินจงจี (枕中记) 名落孙山 (ชื่อตกอยู่หลังขุนขาน : สอบตก) จากกั๋วถึงลวี่ (过庭录)

สำนวนที่มาจากนวนิยาย (小说) เช่น สำนวนที่มาจากไซอิ๋ว (西游记) : 没有过不去的火焰山 (ไม่มีภูเขาเปลวไฟที่ผ่านไปไม่ได้ : ไม่มีอุปสรรคใดที่เอาชนะไม่ได้) 毛骨悚然 (กระดูกและขนผวา : ทำทางหวาดกลัวมาก) หรือสำนวนที่มาจากสามก๊ก (三国演义) : 身在曹营心在汉 (ตัวอยู่ค่ายโจโจ้วอยู่ที่ฮั่น : ตัวอยู่ที่นี้ ใจลับคิดถึงที่อื่น) 张飞穿针, 大眼瞪小眼 (เดียวหุยใส่เข็ม ตาใหญ่จ้องตาเล็ก : ร้อนรนหมดหนทาง)

สำนวนที่มาจากนิทานเชิงประวัติศาสตร์ (历史故事) เช่น 四面楚歌 (เพลงรัฐคู่อริทั้งสี่ด้าน : อับจนหรือถูกโอบล้อมโจมตี) จากสี่อู่จี (史记) 闻鸡起舞 (ได้ยินไก่ขันก็ตื่นขึ้นรำดาบ : ผู้มีใจเด็ดเดี่ยวและมุ่งมั่น) จากจิ้นชู (晋书)

สำนวนที่มาจากโคลงกลอน (诗歌) เช่น 敬而远之 (เคารพนับถือ แต่ก็ปลีกตัวห่างไม่ยอมเข้าใกล้) จากหลุนอวี่ (论语) 辗转反侧 (นอนพลิกตัวกลับไปกลับมา : ว่าวุ่นใจจนนอนไม่หลับ) จากซือจิง (诗经)

สำนวนที่มาจากคัมภีร์ทางศาสนา (宗教典籍) ที่สำคัญได้แก่ สำนวนที่มาจากคัมภีร์ในลัทธิขงจื้อ เช่น 天作之合 (สวรรค์นำพาให้เป็นสามีภรรยากัน) จาก ซือจิง (诗经) 人无远虑, 必有近忧 (คนไม่ตรองการณ์ไกล ความยุ่งยากใจจะตามมา) จากหลุนอวี่ (论语) 见仁见智 (ต่างจิตต่างใจ) จากอี้จิง (易经) และสำนวนที่มาจากคัมภีร์ในศาสนาเต๋า เช่น 以德报怨 (เอาบุญคุณตอบแทนแค้น) จากเหลาจื่อ (老子) 君子之交淡如水 (ไมตรีแห่งสุภาพชนบริสุทธิ์ดั่งน้ำ) จากจ้วงจื่อ (庄子)

เนื่องจากคัมภีร์ทางศาสนาส่วนหนึ่งถูกประพันธ์เป็นโคลงกลอน ทำให้สำนวนที่มาจากคัมภีร์เหล่านี้มีลักษณะเป็นโคลงกลอนเช่นกัน เช่น สำนวนจากหลุนอวี่ อี้จิง ซือจิง เป็นต้น และยังปรากฏสำนวนที่แฝงความเชื่อทางศาสนาเต๋อในวรรณกรรมจีนต่างๆ เช่น 借尸还魂 (ยืมศพคืนชีพดวงวิญญาณ : สิ่งที่สาบสูญไปแล้ว แต่ปรากฏขึ้นใหม่ในนามหรือรูปแบบอื่น) จากเถี่ยวไถ่วี่หลี (铁拐李) 灵丹妙药 (ยาวิเศษ : วิธีการที่แก้ปัญหาได้สารพัด) จากหวานเจียงอิง (玩江亭)

3. สำนวนที่ยืมจากภาษาต่างประเทศ เนื่องจากประเทศจีนมีการติดต่อกับชาวต่างชาติมาช้านาน ทำให้เกิดการรับสำนวนต่างประเทศเข้ามาปะปนอยู่ในภาษาจีน ที่เห็นได้ชัดคือสำนวนที่เกิดจากความเชื่อในศาสนาพุทธของอินเดียโบราณ อย่างไรก็ตาม เมื่อศาสนาพุทธเข้าสู่จีน ได้ผสมผสานกับความเชื่อในลัทธิขงจื้อ และศาสนาเต๋า จนเป็นศาสนาพุทธนิกายมหายานซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในภาษาจีน ปรากฏสำนวนที่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาพุทธจำนวนมาก บางสำนวนมาจากคัมภีร์ในศาสนาพุทธของจีนโดยตรง เช่น 皆大欢喜 (ต่างก็ดีใจด้วยกันทั้งสิ้น) จากจินกังจิง (金刚经) 想入非非 (คิดเข้าสู่แดนอันว่างเปล่า : คิดเพ้อเจ้อ) จากเหลียงเหยียนจิง (楞严经) บางสำนวนไม่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา แต่มีเนื้อหาที่แฝงไว้ด้วยความเชื่อในพุทธศาสนา เช่น 三生有幸 (สามชาติมีโชค : โชคดีอันหาได้ยาก) เป็นความเชื่อเรื่องชาติที่แล้ว ชาตินี้ และชาติหน้า 牛鬼蛇神 (ผีวัวเทพงู : พวกเลื้อยสิ่งห้กระทั่งแรด) เป็นความเชื่อว่ามีนรกมีทหารผี บ้างก็หัวเป็นวัว บ้างก็ตัวเป็นงู

ศาสนาพุทธยังมีอิทธิพลต่อการใช้สำนวนในวรรณกรรมจีน เช่น 孙悟空跳不出如来佛的掌心 (ซุนหงอคงกระโดดไม่พ้นฝ่ามือพระยูไล : ไม่มีทางหนีพ้น) จากไซอิ๋ว (西游记) เป็นความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ของพระยูไลในพุทธฝ่ายมหายาน

นอกจากสำนวนที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ยังมีสำนวนจีนที่ยืมมาจากประเทศอื่น แต่สำนวนลักษณะนี้พบไม่มากนัก เช่น 象牙之塔 (หอคอยงาช้าง : ที่ซึ่งนักประพันธ์หรือศิลปินหลุดพ้นจากโลกแห่งความจริง) เป็นสำนวนฝรั่งเศส (tour d'ivoire) 武装到牙齿 (ติดอาวุธไปถึงฟัน : เตรียมพร้อมสรรพ) เป็นสำนวนอังกฤษ (armed to the teeth) 不自由, 毋宁死 (หากไร้เสรีภาพ ก็ยอมตายเสียดีกว่า) มาจากสำนวนสกอตแลนด์ (Give me liberty or give me death)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าสำนวนจีนจะมาจากแหล่งที่มาใด แต่ละสำนวนก็สามารถสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติด้านต่างๆในสังคมจีนได้ทั้งสิ้น บางสำนวนสะท้อนประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต เช่น 炒鱿鱼 (ผัดปลาหมึก : ไล่ออกจากงาน) 万事开头难 (ทุกเรื่องเริ่มต้นยาก) บางสำนวนสะท้อนธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่น 水落石出 (น้ำลดหินโผล่ : น้ำลดตอผุด) 秋风扫落叶 (ลมฤดูใบไม้ร่วงกวาดใบร่วงเกลี้ยง

: รวดเร็ว) บางสำนวนสะท้อนประเพณี วัฒนธรรมหรือค่านิยมในสังคม เช่น 狮子大开口 (สิงโตอ้าปากกว้าง : เรียกร้องมากเกินไป) มาจากประเพณีการเชิดสิงโตในงานเฉลิมฉลอง 三十年风水轮流转 (สามสิบปีดวงจ้ายเคลื่อนย้าย : โชชะตาชีวิตคนต้องมีการเปลี่ยนแปลง) มาจากวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องดวงจ้าย 天要下雨, 娘要嫁人 (ฝนต้องตก สวามีต้องแต่งงาน) มาจากค่านิยมในสังคม

การใช้เสียงของสำนวนจีน

สำนวนมีรูปแบบการใช้เสียงที่ไพเราะรื่นหู ทำให้สำนวนง่ายต่อการจดจำและถ่ายทอด ที่สำคัญได้แก่

1. ท่วงทำนองเสียง (音调) สำนวนจีนให้ความสำคัญกับท่วงทำนองที่กลมกลืน และการเปลี่ยนแปลงของเสียง จึงมีการจัดเรียงคำให้มีเสียงวรรณยุกต์สูงต่ำ สันยาวต่างกันไป โดยเสียงที่ 1 (ˉ) ระดับเสียง 55 และเสียงที่ 2 (ˊ) ระดับเสียง 35 จัดเป็น 平声 (ผิงเซิง) ส่วนเสียงที่ 3 (ˇ) ระดับเสียง 214 และเสียงที่ 4 (ˋ) ระดับเสียง 51 จัดเป็น 仄声 (เจ้อเซิง) เช่น 和风细雨 (ลมเย็นฝนปรอย : ใช้ไม้ نرم) hé (平) fēng (平) xì (仄) yǔ (仄) 恶贯满盈 (ก่อกรรมทำเข็ญ) è (仄) guàn (仄) mǎn (仄) yíng (平)

2. เสียงสัมผัส (押韵) เกิดจากประโยคสองประโยคขึ้นไป เป็นเสียงสระที่เหมือนหรือคล้ายกันของคำท้ายประโยค เสียงสัมผัสเช่นเดียวกับโคลงกลอนนี้ช่วยให้สำนวนเกิดเสียงคล้องจองเป็นจังหวะวรรคตอนที่เด่นชัด เช่น 笑口常开, 青春常在 (เปิดปากยิ้มให้บ่อย เป็นหนุ่มสาวอยู่ประจำ) xiào kǒu cháng kāi, qīngchūn cháng zài 王婆卖瓜, 自卖自夸 (ขายหวังขายแดง ขายเองชมเอง : คุยโวโอ้อวดตนเอง) wáng pó mài guā, zì mài zì kuā

3. การซ้ำเสียง (语音重复) โดยทั่วไปแบ่งเป็น

1) การซ้ำเสียงพยัญชนะ (双声) ใช้คำสองพยางค์ที่มีเสียงพยัญชนะซ้ำกัน เช่น 人多力量大 (มีคนมาก กำลังก็มากตาม) rén duō lìliàng dà

2) การซ้ำเสียงสระ (叠韵) ใช้คำสองพยางค์ที่มีเสียงสระซ้ำกัน เช่น 敷衍塞责 (ทำอย่างขอไปที) fūyǎn sèzé 欢欣鼓舞 (ฮึกเหิมดีใจ) huānxīn gǔwǔ

3) การซ้ำคำ (叠音) หน่วยคำที่ซ้ำอาจอยู่ติดกัน เช่น 小心翼翼 (ระมัดระวังยิ่ง) xiǎoxīn yìyì หรือแยกจากกันก็ได้ เช่น 井水不犯河水 (น้ำบ่อไม่ล่วงล้ำน้ำคลอง : ไม่ก้าวร้าวกัน) jǐng shuǐ búfàn hé shuǐ

4. จังหวะของสำนวน (节奏) สำนวนมีจังหวะที่ชัดเจน จำนวนคำได้สัดส่วน แม้ว่าสำนวนจะมีการแบ่งจังหวะวรรคตอนคล้ายโคลงกลอน แต่จังหวะของสำนวนมีความหลากหลายกว่า โดยอาจต้องพิจารณาโครงสร้างไวยากรณ์และความหมายหน่วยคำ หรือความเคยชินในการอ่านเป็นส่วนประกอบ

1) สำนวนสองพยางค์ (惯用语) ไม่ว่าจะมีความหมายหรือโครงสร้างไวยากรณ์แบบใด ก็ต้องอ่านแบบจังหวะ 1-1 ทั้งหมด เช่น 跑-腿 (วิ่งเต้น : วิ่งเต้นทำงานเล็กน้อยให้คนอื่น) 吹-牛 (เป่าวัว : ขี้โม้)

2) สำนวนสามพยางค์ (惯用语) จังหวะเกิดจากไวยากรณ์และความหมายของหน่วยคำ มีทั้งจังหวะ 1-2 เช่น 挤-牙膏 (บีบ-ยาสีฟัน : บีบคั้นให้พูดความจริงออกมาทีละนิด) และจังหวะ 2-1 เช่น 靠-边-站 (ยืน-ด้านข้าง : ถูกบีบให้ออกจากตำแหน่งหรือสูญเสียอำนาจ) สำหรับสำนวน

สามพยางค์ที่มีโครงสร้างแบบประธาน+กริยา+กรรม พบได้น้อยมาก จังหวะการอ่านอาศัยความเคยชินตามธรรมชาติ โดยอ่านได้ทั้งจังหวะ 1-2 2-1 หรือ 1-1-1 เช่น 狗-吃-屎 (หมากินขี้ : ล้มหัวคะมำ)

3) **สำนวนสี่พยางค์ (成语)** แม้จะมีโครงสร้างไวยากรณ์ที่หลากหลาย แต่จังหวะสำนวนจะเป็นแบบ 2-2 ทั้งหมด เช่น 改朝-换代 (เปลี่ยนแผ่นดินหรืออำนาจการปกครอง) 机-不-可-失 (พลาดโอกาสไม่ได้) 生-老-病-死 (เกิดแก่เจ็บตาย) แต่ในกรณีที่เป็น 惯用语 สี่พยางค์ซึ่งพบได้น้อย จะเป็นโครงสร้างกริยา+กรรม จังหวะการอ่านเป็นแบบ 1-3 เช่น 喝-西北-风 (ดื่มลมตะวันตกเฉียงเหนือ : ไม่มีอะไรกิน)

4) **สำนวนห้าพยางค์ขึ้นไป** ประกอบด้วยคำจำนวนมาก กำหนดจังหวะตายตัวได้ยาก เช่น 打-如-意-算-盘 (ดีดลูกคิดสมหวัง : การคิดที่พิจารณาแค่ว่าดี) อ่านได้ทั้งจังหวะ 1-4 และ 1-2-2 三-句-话-不-离-本-行 (คำพูดสามประโยค ไม่พ้นอาชีพตน : การสนทนามักหลักไม่พ้นเรื่องการทำงาน) อ่านได้ทั้งจังหวะ 3-2-2 และ 3-4

ความหมายของสำนวนจีน

สำนวนเกิดขึ้นจากการใช้ในสังคมเป็นเวลานาน เพื่อให้สำนวนมีโครงสร้างที่กระชับ สมดุล ไพเราะรื่นหู ง่ายต่อการจดจำและถ่ายทอด จึงเกิดการคัดเลือกหน่วยคำจนเกิดการยอมรับ แพร่หลาย และกลายเป็นกลุ่มคำที่รวมกันอย่างตายตัว หน่วยคำในสำนวนไม่เหมือนหน่วยคำอิสระทั่วไป เพราะความหมายและขอบเขตของการประกอบคำจะถูกจำกัด ไม่อาจเปลี่ยนแปลงหน่วยคำภายในได้ตามอำเภอใจ เช่น 见-阎-王 (พบพญายม : ตาย) เลือกใช้คำว่าพญายมมาเปรียบเทียบกับตาย เพราะความเชื่อที่ว่าหลังตายทุกคนต้องไปพบพญายมเพื่อพิจารณาบาปบุญที่ได้กระทำมา ไม่อาจเปลี่ยนใช้คำอื่น เช่น เทพเจ้าหรือพระโพธิสัตว์แทนได้

การคัดเลือกคำในสำนวนอาจตัดย่อหน่วยคำให้สั้นลง ดังนั้นสำนวนอาจมีโครงสร้างคำหรือประโยคที่ไม่สมบูรณ์ หรือไม่สอดคล้องกับไวยากรณ์ปัจจุบัน เช่น 我-行-我-素 (ฉันทำฉันแต่เดิม) ถอดความโดยสมบูรณ์ได้ว่า 不管别人怎么样, 我还是照我原来的一套去做 (ไม่ว่าคนอื่นเป็นอย่างไรร ฉันยังคงทำตามแบบเดิมของฉัน)

จะเห็นได้ว่าการเข้าใจความหมายของสำนวนนั้นซับซ้อน และยากกว่าการเข้าใจความหมายของวลีหรือประโยคธรรมดา โดยทั่วไปการวิเคราะห์ความหมายสำนวนมี 3 แบบ

1. **สำนวนที่มีความหมายตามหน่วยคำที่ปรากฏ** เข้าใจความหมายได้โดยตรงจากหน่วยคำในสำนวน เช่น 心-烦-意-乱 (จิตใจวุ่นความคิดสับสน) 名-师-出-高-徒 (ครูผู้เลื่องชื่อก่อเกิดศิษย์ผู้สูงส่ง) อย่างไรก็ตาม คำหนึ่งคำอาจตีความได้หลายความหมาย การเลือกความหมายหน่วยคำที่ถูกต้องให้กับสำนวนจึงเป็นเรื่องสำคัญ มิเช่นนั้นอาจเข้าใจความหมายผิดได้ เช่น 成-人-不-自-在, 自-在-不-成-人 (ผู้มีความสามารถจะไม่ทำตัวอิสระ) หน่วยคำ 人 ในสำนวนนี้ หมายถึง 人-才 (ผู้มีความสามารถ) ไม่ใช่ 人-物 (บุคคล) หรือ 一-般-人 (คนทั่วไป)

การเลือกใช้หน่วยคำในบางสำนวนนั้นอาจเข้าใจได้ยาก เพราะไม่ได้สื่อความหมายใดโดยเฉพาะ เป็นแค่เพียงความเคยชินในการใช้จนเป็นที่ยอมรับและแพร่หลายในที่สุด เช่น สำนวนที่ใช้หน่วยคำเป็นตัวเลข 胡-说-八-道 (พูดสุ่มกล่าวแปด : พูดสุ่มสี่สุ่มห้า) 低-三-下-四 (ต่ำสามล่างสี่ : ต่ำต้อย) เป็นต้น

2. **สำนวนที่มีความหมายแฝง** สำนวนจีนส่วนใหญ่ใช้ความหมายในเชิงเปรียบเทียบเพื่ออธิบายหรือสื่อความหมายจริงที่ต้องการแสดง เช่น 耳边风 (ลมข้างหู : คำพูดที่ฟังแล้วไม่เก็บมาใส่ใจ) 一叶知秋 (ใบไม้ร่วงใบเดียวก็รู้ว่าฤดูใบไม้ผลิกำลังมา : พบปางบอกเหตุชนิดเดียวก็มองแนวโน้มของเหตุการณ์ออก)

ในกรณีสำนวนที่มีหน่วยคำสมบูรณ์ และโครงสร้างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ เมื่อใช้สื่อสารอาจเป็นไปได้ทั้งความหมายตามตัวอักษรและความหมายแฝง จึงต้องพิจารณาบริบทหรือสถานการณ์ที่ใช้ประกอบ เช่น 穿小鞋 (สวมรองเท้าเล็ก : แกล้งให้เดือดร้อน) ในประโยค 你还是去买合脚的鞋吧! 不要穿小鞋了 (หรือว่าคุณไปซื้อรองเท้าที่พอดีเท้าเถอะ อย่าสวมรองเท้าเล็กเลย) เป็นความหมายตามตัวอักษร แต่ในประโยค 不容许给发表不同意见的群众穿小鞋 (ไม่ให้แกล้งผู้ที่แสดงความคิดเห็นต่าง) เป็นความหมายแฝงของสำนวน

3. **สำนวนที่มีแหล่งที่มา** ต้องอธิบายที่มาของสำนวนจึงจะเข้าใจความหมายที่แท้จริงได้ เช่น 守株待兔 (เฝ้าตาลคอยกระต่าย : เฝ้ารอคอยโชคลาภวาสนา) มาจากเรื่องเล่าว่า ขณะทำงานชาวนาเห็นกระต่ายตัวหนึ่งวิ่งมาชนต้นไม้ตาย เขาดีใจที่ได้อาหารมาเปล่าๆ ต่อมาเขาก็ไม่ทำงานใดๆ ได้แต่เฝ้ารอให้กระต่ายวิ่งมาชนต้นไม้อีก

การวิเคราะห์ที่มาของสำนวน โดยเฉพาะเรื่องเล่า บางครั้งอาจพบมุมมองที่ต่างกัน เช่น 敲竹杠 (เคาะคานไม้ไผ่ : ชูเชิญหาผลประโยชน์จากคนที่เสียเปรียบ) เวินตวนเจิ้ง (温端政) (อ้างถึงจางเส้าฉี (张绍麒), 2006, 143) อธิบายว่า บ้างก็ว่ามาจากเหตุการณ์ปราบฝิ่นในปลายราชวงศ์ชิง เพื่อหลบการตรวจจับ ผู้ค้ายาจึงยึดฝิ่นไว้ในแพไม้ไผ่ ภายหลังเจ้าหน้าที่รู้จึงเคาะไม้ไผ่ถ่อเรือเพื่อชูเชิญเอาเงิน บ้างก็ว่ามาจากนักท่องเที่ยวนั่งแคร่ไม้ไผ่เที่ยวภูเขา เมื่อคนหาบชะลอความเร็ว นักท่องเที่ยวก็นั่งแคร่ไม้ไผ่แสดงให้รู้ว่าจะเพิ่มเงินให้

ไวยากรณ์ของสำนวนจีน

1. **โครงสร้างไวยากรณ์ภายในสำนวน** แม้ว่าสำนวนอาจมีหน่วยคำไม่สมบูรณ์ แต่ภายในสำนวนยังสามารถวิเคราะห์โครงสร้างทางไวยากรณ์ได้ โดยแบ่งเป็น

- 1.1 **สำนวนวลี** ส่วนใหญ่เป็น 惯用语 และ 成语 และมีส่วนน้อยเป็น 俗语 ได้แก่
  - วลีประธาน-ภาคแสดง (主谓词组) เช่น 脸皮-厚 (หน้า-หนา : หน้าด้าน)
  - วลีกริยา-กรรม (动宾词组) เช่น 颠倒-是非 (กลับ-ถูกผิด : กลับตาลปัตร)
  - วลีส่วนขยายนาม (定中词组) เช่น 一锅粥 (ข้าวต้มหนึ่งหม้อ : ยุ่งเหยิง)
  - วลีส่วนขยายหน้ากริยา (状中词组) เช่น 往虎口里探头 (ยื่นหัวสู่ปากเสือ : ทำเรื่องเสี่ยง)
  - วลีส่วนเสริมกริยา (述补词组) เช่น 蒙在鼓里 (ปิดอยู่ในกลอง : ถูกปิดบังเรื่องราว)
  - วลีคู่ขนาน (联合词组) ใช้คำหรือวลีที่มีโครงสร้างไวยากรณ์เหมือนกันตั้งแต่สองขึ้นไปแสดงความสัมพันธ์แบบคู่ขนาน เช่น 家喻户晓 (บ้านรู้-ครัวเรือนทราบ : เป็นที่รู้จักกันดี)

วลีกรรมซ้อนประธาน (兼语词组) ใช้กรรมของส่วนหน้ามาเป็นประธานของส่วนหลัง เช่น 认贼作父 (รับโจรเป็นพ่อ : ไปเข้ากับฝ่ายศัตรู)

วลีกริยาซ้อน (连谓词组) ใช้ภาคแสดงสองส่วน เรียงลำดับการเกิดก่อนหลัง เช่น 叶落-归根 (ใบไม้ร่วง-กลับสู่ราก : กลับมาตายรัง)

1.2 ส่วนวณประโยค ส่วนใหญ่เป็น 谚语 และ 俗语 รองลงมาเป็น 成语 และ 惯用语 ได้แก่

1) ประโยคเดี่ยว (单句)

1.1) ประโยคเดี่ยวแบบประธาน-ภาคแสดง (主谓句) แบ่งเป็น

ประโยคบทภาคแสดงคำนาม เช่น 一分钱一分货 (เงินหนึ่งเฟิน สินค้าหนึ่งเฟิน : จัดสินค้าให้ตามเงินที่ได้รับ)

ประโยคบทภาคแสดงกริยา เช่น 始终不懈 (จากต้นจนจบไม่คลาย : ยืนหยัดมาโดยตลอด)

ประโยคบทภาคแสดงคำคุณศัพท์ เช่น 强扭的瓜不甜 (แต่งที่บังคับเก็บไม่หวาน : ทุกซี้ใจ เพราะถูกบังคับให้แต่งงาน หรือทำเรื่องร้าย)

ประโยคบทภาคแสดงประธาน-กริยา เช่น 有志者事竟成 (ผู้มุ่งมั่นการงานสำเร็จ)

1.2) ประโยคเดี่ยวแบบประธาน-ภาคแสดงไม่สมบูรณ์ (非主谓句) ประโยคลักษณะนี้มีโครงสร้างที่เป็นได้ทั้งวลีและประโยค ขึ้นอยู่กับบริบท หรือสถานการณ์ที่ใช้ แบ่งเป็น

ประโยคคำนาม เช่น 纸老虎 (เสือกระดาษ)

ประโยคคำกริยา เช่น 不认识东南西北 (ไม่รู้เหนือใต้ออกตก : ไม่รู้ทิศรู้ทาง หรือมึนหัว)

ประโยคคำวิเศษ เช่น 老掉牙 (แก่ฟันร่วง : เรื่องราวหรือความคิดโบราณล้าสมัย)

ประโยคกรรมซ้อนประธาน เช่น 逼着哑巴说话 (บังคับคนใบ้พูด : แกล้งปั่นหัวเล่น)

ประโยคกริยาซ้อน เช่น 睁眼-说瞎话 (ลืมตา-พูดสะเปะสะปะ : โกหกอย่างโจ่งแจ้ง)

2) ประโยคคู่ (复句) แยกได้ 2 แบบ

2.1) ประโยคคู่ขนาน (并列句) ใช้ประโยคที่มีโครงสร้างไวยากรณ์เหมือนกันสองประโยค มาแสดงความสัมพันธ์แบบคู่ขนาน แบ่งเป็น

ประโยคประธาน-ภาคแสดง เช่น 天-当被, 地-当床 (ฟ้า-เป็นผ้าห่ม ดิน-เป็นเตียง : ไรที่ปักพิง)

ประโยคกริยา-กรรม เช่น 睁-一只眼, 闭-一只眼 (ลืม-ตาหนึ่ง หลับ-ตาหนึ่ง : ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็น)

ประโยคส่วนขยายนาม เช่น 刀子嘴, 豆腐心 (ปากมีด ใจเต้านู้ : ปากร้ายใจดี)

ประโยคส่วนขยายหน้ากริยา เช่น 轻举 妄动 (กระทำสะเพร่า ปฏิบัติฉาบฉวย : มุ่มปาม)

ประโยคส่วนเสริมกริยา เช่น 吃苦在前, 享受在后 (ทนทุกข์อยู่ก่อน เสพสุขอยู่หลัง)

ประโยคกริยาซ้อน เช่น 头痛-医头, 脚痛-医脚 (หัวปวด-รักษาหัว เท้าปวด-รักษาเท้า : รับมือชั่วคราว ไม่ได้แก้ปัญหาคาที่ต้นเหตุ)

2.2) ประโยคไม่คู่ขนาน (非并列句) ใช้ประโยคที่มีโครงสร้างไวยากรณ์ต่างกันสองประโยค มาแสดงความสัมพันธ์แบบต่างๆ แบ่งเป็น

สัมพันธ์แบบตัวเลือก (选择关系) เปรียบเทียบว่าเมื่อได้สิ่งหนึ่งก็ต้องเสียอีกสิ่งหนึ่ง เช่น 宁走一步远, 不走一步险 (ขอเดินทางไกล ดีกว่าเดินทางอันตราย)

สัมพันธ์แบบระดับ (递进关系) ประโยคหลังมีระดับความหมายที่ลึกหรือหนักกว่าประโยคหน้า เช่น 错下一着棋, 全盘都是输 (วางหมากผิดตาเดียว แพ้ทั้งกระดาน)

สัมพันธ์แบบขัดแย้ง (转折关系) ประโยคหน้าหลังขัดแย้ง หรือตรงข้ามกัน เช่น 麻雀虽小, 肝胆俱全 (นกกระจอกแม้มันตัวเล็ก กลับเพียบพร้อมด้วยความกล้า : เล็กแต่ครบครัน)

สัมพันธ์แบบเงื่อนไข (条件关系) ประโยคหน้าแสดงเงื่อนไข ประโยคหลังแสดงผลลัพธ์ เช่น 只要有决心, 黄土变成金 (ขอเพียงตั้งใจ ดินยังเปลี่ยนเป็นทอง : หากตั้งใจ อะไรก็ทำได้)

สัมพันธ์แบบสมมุติฐาน (假设关系) ประโยคหน้าแสดงสมมุติฐาน ประโยคหลังแสดงผลลัพธ์ เช่น 若要人不知, 除非己莫为 (หากไม่ยากให้คนรู้ ตนเองก็อย่าทำ : ทำชั่วไว้ คนเขาก็ต้องรู้)

สัมพันธ์แบบเหตุผล (因果关系) ประโยคหน้าแสดงสาเหตุ ประโยคหลังแสดงผลลัพธ์ เช่น 立竿见影 (พอตั้งราวก็เห็นเงา : เห็นผลทันที)

3) **ประโยครวม (多句)** จำนวนจีนที่มีส่วนประกอบมากกว่าสองประโยครวมกัน พบน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็น 谚语 เช่น 茶壶里煮饺子, 肚里有货, 嘴里倒不出来 (ต้มเกี้ยวในกาน้ำชา มีสินค้าในตู้ เทออกจากปากไม่ได้ : คนมีความรู้มาก แต่ปากหนัก หรือถ้ายทอดไม่เป็น)

2. หน้าที่ทางไวยากรณ์ของสำนวน

ในทางภาษาศาสตร์ แต่ละสำนวนถือเป็นหนึ่งหน่วยคำ เมื่อใช้สื่อสารจะทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบต่างๆ ในประโยคเช่นเดียวกับหน่วยคำอิสระทั่วไป ได้แก่

- 1) เป็นประโยค เช่น 船小好调头 (เรือเล็กหันหัวง่าย : หน่วยงานเล็กบริหารปรับเปลี่ยนง่าย)
- 2) เป็นอนุประโยค เช่น 驴唇不对马嘴, 哪里好装配呢? ปากลาไม่ตรงปากม้า (ไม่ตรงหรือไม่สอดคล้องกัน)

- 3) เป็นส่วนประกอบประโยค แบ่งเป็น

บทประธาน เช่น 干打雷不下雨是没有什么作用的。 ฟ้าร้องแต่ไร้ฝน (พุดแต่ไม่ทำ) ไม่มีประโยชน์อันใด

บทกริยา เช่น 这里新建的工厂 鳞次栉比。โรงงานสร้างใหม่ที่ ตั้งเรียงรายกันอย่างกับเกล็ดปลาชั้นนี้ (จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบ)

บทกรรม เช่น 我是 老骨头了, 还说什么? ฉันเป็น กระดูกแก่ (คนแก่) ยังจะพูดอะไรได้

บทขยายคำนาม เช่น 他 没脊骨的事多哩! เรื่องไร กระดูกสันหลัง (ซี่ขลาด) ของเขาเยอะเลย!

บทขยายหน้ากริยา เช่น 妹妹 气急败坏地跑过来。น้องสาว วิ่งกระหืดกระหอบออกมา

บทเสริมกริยา เช่น 她窘得 不知所措。เขา อึดอัดใจจนไม่รู้จะทำอย่างไรดี

3. สำนวนที่มีลักษณะไวยากรณ์แบบพิเศษ

โดยทั่วไปสำนวนจีนมีโครงสร้างตายตัว แต่บางสำนวนอาจมีลักษณะพิเศษทางไวยากรณ์ที่แตกต่างออกไป ส่วนใหญ่เป็น 惯用语 ที่มีโครงสร้างแบบกริยา+กรรม สามารถแทรกคำหรือวลี ระหว่างกริยาและกรรมได้ โดยโครงสร้างทางไวยากรณ์และความหมายยังคงเหมือนเดิม เช่น 敲边鼓 (เคาะขอบกลอง : คอยพูดสนับสนุนหรือคอยช่วยอยู่ข้างๆ) แทรกวลี 了一阵子 เป็น 敲 了一阵子 边鼓 (คอยช่วยอยู่ข้างๆ สักพักหนึ่งแล้ว) นอกจากนี้ยังสามารถสลับลำดับคำกริยาและกรรมได้ เพื่อเน้นคำกริยา

หรือเพิ่มส่วนขยายหน้ากริยา เช่น 开夜车 (ขับรถค่า : โหมงานกลางคืน) สลับคำเป็น 夜车开得更晚了 (รถค่า ขับจนยิ่งดึกแล้ว) ทั้งนี้ 成语 บางส่วนที่มีโครงสร้างแบบสมมูล (对称) ก็สามารถสลับคำได้เช่นกัน เช่น 声嘶-力竭 : 力竭-声嘶 (เสียงแหบ-แรงหาย : พยายามร้องตะโกนสุดชีวิต)

กลวิธีการใช้ภาษาของสำนวนจีน

สำนวนมีการใช้กลวิธีทางภาษาแบบต่างๆ เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังคล้อยตาม หรืออนุমানให้เข้ากับเหตุการณ์ ทำให้เรื่องที่ซับซ้อนเข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องอธิบายความมาก ที่สำคัญมี 2 วิธี

1. ใช้การพรรณนา (描绘手段) ใช้ความหมายแฝงมาแสดงความหมายที่ต้องการสื่อ ได้แก่

1.1 อุปมา (比喻) ใช้การเชื่อมโยงของสิ่งที่ต้องการสื่อกับสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ แบ่งเป็น

1) อุปมาแบบตรง (明喻) เปรียบเทียบสิ่งที่ต้องการสื่อกับสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ โดยใช้คำแสดงการเปรียบเทียบ ได้แก่ 像如似若仿佛 (คล้าย ดัง เหมือน ประดุจ ราวกับ) เป็นต้น เช่น 时间一份, 贵如千金 (เวลาเสี้ยวหนึ่ง มีค่าดังทอง) 心如刀割 (ดวงใจดังมีดกรีด)

2) อุปมาแบบแฝง (隐喻) เปรียบเทียบสิ่งที่ต้องการสื่อกับสิ่งที่นำมาเปรียบเช่นเดียวกับ 明喻 แต่ต่างกันที่ใช้คำแสดงการเปรียบเทียบ ได้แก่ 是成为变成当 (คือ กลายเป็น เปลี่ยนเป็น ถือเป็น) เป็นต้น เช่น 失败是成功之母 (ความผิดหวังคือมารดาแห่งความสำเร็จ) โดยบางสำนวนอาจไม่ปรากฏคำแสดงการเปรียบเทียบ เช่น 小树要砍, 小孩要管 (ไม้เล็กต้องตัดแต่ง เด็กเล็กต้องอบรม)

3) อุปมาแบบยืม (借喻) ปรากฏแค่สิ่งที่นำมาเปรียบ แต่ไม่ปรากฏสิ่งที่ต้องการสื่อในสำนวน เช่น 大草包 (กระเป๋าน้ำใบใหญ่ : คนหรือสิ่งที่ไร้ค่า) 孤掌难鸣 (มือเดียวเสียงดังยาก : กำลังน้อยทำให้สำเร็จได้ยาก) โดยบางครั้งอาจมีคำแสดงการเปรียบเทียบร่วมอยู่ด้วย 如影随形 (เหมือนเงาตามตัว : สัมพันธ์แนบแน่นจนไม่อาจห่างกัน) 如狼似虎 (ดุจหมาป่าดังเสือ : กล้าหาญ หรือโหดเหี้ยม)

1.2 อุปลักษณะ (借代) ไม่กล่าวถึงสิ่งที่ต้องการสื่อโดยตรง แต่ใช้สิ่งหนึ่งมาอ้างแทนอีกสิ่งหนึ่ง โดยสิ่งที่นำมาแทนต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งเชื่อมโยงความหมายกับสิ่งที่ต้องการสื่อได้ เช่น 只见树木, 不见森林 (เห็นต้นไม้ ไม่เห็นป่าไม้ : เห็นบางส่วนไม่เห็นภาพรวม) ใช้ "ต้นไม้" แทนบางส่วน และใช้ "ป่าไม้" แทนภาพรวมทั้งหมด 情人眼里出西施 (ในสายตาคอนรักแลเห็นไซซี : เมื่อรักใครแล้ว จะรู้สึกว่าเขาดีไปหมด) ใช้ "ไซซี" ซึ่งเป็นสาวงามในยุคชุนชิวแทนความงาม

1.3 บุคลาธิษฐาน (拟人) พรรณนาสิ่งไม่มีชีวิต หรือสิ่งมีชีวิตอื่นที่ไม่ใช่คนให้มีลักษณะนิสัย พฤติกรรม รวมถึงความรู้สึกเหมือนคนจริงๆ เช่น 高山低头, 河水让路 (เขาสูงก้มหัว แม่น้ำหลีกทาง : ไม่มีอำนาจใดทัดทานพลังมวลชนได้) 猫哭老鼠假慈悲 (แมวร้องไห้แก่หนู แสร้งทำเมตตาสงสาร)

1.4 กล่าวเกินจริง (夸张) ใช้ถ้อยคำเกินจริงพรรณนาสิ่งที่กล่าวถึง ทำให้สื่อความหมายได้ชัดเจน กระตุ้นให้ผู้ฟังจินตนาการและอารมณ์คล้อยตาม เช่น 一手遮天 (มือเดียวปิดฟ้า : ปิดบังความจริงไว้) 鸡窝里飞出金凤凰 (หงส์ทองบินจากรังไก่ : เกิดปาฏิหาริย์ขึ้น)

2. ใช้โครงสร้างทางภาษา (语言表现手段) อาศัยรูปแบบคำ หรือโครงสร้างไวยากรณ์ที่สมมูล ช่วยเสริมให้ความหมายของสำนวนชัดเจนเข้าใจง่าย ได้แก่

2.1 แบบคู่สมมูล (对偶) ใช้วลีหรือประโยคสมมูลที่โครงสร้างเหมือนกัน มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน

เช่น 前因-后果 (เหตุแรก-ผลหลัง : วิธีของเรื่องราว) 远在天边, 近在眼前 (ไกลอยู่ขอบฟ้า ใกล้อยู่ต่อหน้า)

2.2 **แบบเรียงร่วม (排比)** ใช้วลีหรือประโยคที่มีโครงสร้างเหมือนหรือคล้ายกันตั้งแต่สามขึ้นไป เนื้อหาโดยรวมเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่น 说金子晃眼, 说银子傻白, 说铜钱腥气 (ทองก็พราวตา เงินก็ขาวจนเซ่อ เหรียญทองแดงก็เหม็นคาว : ไม่ละโมภะอยากได้เงินทอง)

2.3 **แบบเชื่อมต่อ (顶真)** ใช้วลีหรือประโยคสมมูลที่โครงสร้างเหมือนหรือคล้ายกันเชื่อมต่อกันโดยใช้คำท้ายของส่วนหน้าเป็นคำต้นของส่วนหลัง เช่น 好手不敌**双拳**, **双拳**难敌**四手** (มือดีไม่สู้**สองหมัด** **สองหมัด**ยากจะสู้**สี่มือ** : อย่าเอาไม้ซีกไปจดไม้ซุง)

2.4 **แบบสมมาตร (回环)** ใช้การสลับลำดับหน้าหลังของวลีหรือประโยคให้มีโครงสร้างสมมาตร เช่น 人人**为**我, 我**为**人人 (ทุกคน**เพื่อ**ฉัน ฉัน**เพื่อ**ทุกคน : พี่งาอาศัยกัน) 泥**和**水, 水**和**泥 (โคลน**เข้า**กับน้ำ น้ำ**เข้า**กับโคลน : รวมกันเป็นหนึ่งเดียว)

กล่าวโดยสรุป ด้านนิยาม สำนวนจีนแม้จะมีความหมายใกล้เคียงสำนวนไทย แต่การแบ่งประเภทใช้รูปแบบโครงสร้างมากกว่าความหมายเนื้อหา ด้านที่มา สำนวนจีนมาจากทั้งที่เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน และยืมจากภาษาต่างประเทศ ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของสังคมจีนด้านต่างๆ ด้านการใช้เสียง มีทั้งแบบท่วงทำนอง เสียงสัมผัส การซ้ำเสียง และจังหวะ ช่วยให้สำนวนไพเราะรื่นหู คล้องจองง่ายต่อการจดจำและถ่ายทอด ด้านความหมาย สามารถตีความสำนวนได้จากทั้งหน่วยคำที่ปรากฏ ความหมายแฝง และแหล่งที่มา ด้านไวยากรณ์ สำนวนเกิดจากการรวมกันของหน่วยคำเป็นวลีหรือประโยคแบบตายตัว ไม่อาจเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในได้ตามอำเภอใจ แม้สามารถวิเคราะห์โครงสร้างภายในสำนวนได้ แต่สำนวนผ่านการคัดเลือกหน่วยคำจากการใช้เป็นเวลานานของคนในสังคม สำนวนส่วนใหญ่จึงมีโครงสร้างภายในไม่สมบูรณ์ และไม่ตรงตามไวยากรณ์ปัจจุบัน เมื่อใช้สื่อสาร สำนวนทำหน้าที่เช่นเดียวกับคำอิสระทั่วไป สามารถเป็นได้ทั้งประโยคและส่วนประกอบประโยค ด้านกลวิธีการใช้ภาษา สำนวนใช้การพรรณนาและโครงสร้างทางภาษาช่วยให้สื่อความหมายได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย จากข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของสำนวนจีนด้านต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมา หากสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนสำนวนจีน จะช่วยให้ผู้เรียนศึกษาทำความเข้าใจและใช้สำนวนจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อ้างอิง

- บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร. (2546). **ปทานุกรม สำนวน สุภาษิต และคำพังเพยไทย**. กรุงเทพฯ :
เอสแอนด์เคบีคส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2525**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **สำนวนไทย**. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.
- 崔希亮. (2005). **汉语熟语与中国人文世界**. 北京 : 北京语言大学出版社.
- 王德春. (2006). **语言学通论 (修订本)**. 北京 : 北京大学出版社.
- 王勤. (2006). **汉语熟语轮**. 济南 : 山东教育出版社.
- 温端政. (2005). **汉语语汇学**. 北京 : 商务印书馆.
- 尹邦彦. (2005). **汉语熟语英译词典**. 上海 : 上海外语教育出版社.
- 中国社会科学院语言研究所词典编辑室. (1996). **现代汉语词典**. 北京 : 商务印书馆